

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA – ODDELEK ZA ARHEOLOGIJU
Zavetiška ulica 5, p. p. 580, 1001 Ljubljana
tel.: 01 241 1558, faks: 01 423 1220

INTENZIVNI TERENSKI PREGLED
NA OBMOČJU NAJDIŠČA
BIČ – ZAGORICA PRI VELIKEM GABRU

PRELIMINARNO POROČILO

Poročilo pripravila:

doc. dr. Katarina PREDOVNIK, univ. dipl. arheol.

asist. Dimitrij MLEKUŽ, univ. dipl. arheol.

Ljubljana, december 2003

1. NAJDIŠČE

Območje naselij Bič in Zagorica pri Velikem Gabru je kompleksno najdišče, ki obsega ostaline iz različnih obdobjih od prazgodovine do srednjega veka in kasnejših obdobjih. Arheološki potencial območja, ki ga je izrazito poškodovala gradnja magistralne ceste Ljubljana–Zagreb, je bil ugotovljen s predhodnimi ekstenzivnimi terenskimi pregledi pred gradnjo avtoceste, ki jih je SAAS opravil v letu 2001 (glej B. Djurić, G. Tica, *Poročilo o rezultatih arheološkega pregleda na potencialnem najdišču Zagorica*, Ljubljana 2001). Sledila so zaščitna izkopavanja na trasi avtoceste, ki jih je vodil Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Ljubljana (vodja projekta Boris Vičič), izvajali pa so jih omenjeni zavod, Univerza v Ljubljani, Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete in podjetje Arhej, d. o. o. iz Ljubljane v času od marca do septembra 2002 (glej B. Vičič, B. Slapšak, D. Grosman, A. Gaspari, P. Novaković, *Zagorica pri Velikem Gabru – rimskodobna in zgodnjesrednjeveška naselbina*, v: M. Guštin (ur.), *Zgodnji Slovani*, Ljubljana 2002, 94–97; B. Vičič, *Zagorica pri Biču*, v: *Zemlja pod vašimi nogami, arheologija na avtocestah Slovenije, vodnik po najdiščih*, Ljubljana 2003, 276–277).

Z izkopavanji je bila dokazana prisotnost človeka na tem prostoru že vsaj v 2. tisočletju pr. n. št. (kamnita orodja in lončenina ob danes usahli mlaki), stalna poselitev pa vsaj od konca 2. stoletja pr. n. št. dalje. V omenjeno obdobje sodi 20 izkopanih latenskodobnih žganih grobov s prdatki. Rimskodobno naselje je ležalo v ravninskem predelu med današnjima naseljema Bič in Zagorica. Izkopanih je bilo več stavbnih objektov: štirje s kamnitimi temelji ter vrsta lesenih konstrukcij iz vertikalnih nosilcev (stojk). Na južnem in vzhodnem predelu naselbine (v smeri proti vasi Zagorica) se je razprostiralo grobišče s kamnitimi grobnicami iz 1.–3. stoletja n. št.

V pozni antiki se je poselitev premaknila iz poplavne ravnice v višje ležeče predele pobočij Rebri. Na tem mestu se je razvilo tudi staroslovansko naselje, ki je po prvih ugotovitvah obstajalo še v 10. stoletju.

Kdaj in zakaj je prišlo do ponovnega premika naselja, ni znano; v pisnih virih se naselje Bič omenja od sredine 12. stoletja dalje v posestnih listinah škofije v Krki na Koroškem ter bližnjega cistercijanskega samostana v Stični (prim. J. M. Grebenc, *Gospodarska ustanovitev Stične ali njena dotacija leta 1135*, *Stična* 1973, 18, 22–23, 26).

2. NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

Izkopavanja, ki so potekala na območju trase avtoceste, severno in južno vzdolž nekdanje magistralne ceste, so zajela le ozek izsek območja najdišča (priloga 1). Potek zidov nekaterih objektov, njihova razporeditev in predvsem lega grobišč jasno kažejo, da moramo k ožjemu območju arheološkega najdišča prišteti tudi sosednja zemljišča, pod katerimi kaže pričakovati ostanke nekdanje poselitve.

Da bi določili obseg najdišča (oziroma kompleksa najdišč, saj se prostori človeške aktivnosti v posameznih obdobjih ne prekrivajo povsem), smo se odločili, da preverimo površinski zapis na zemljiščih severno in južno od ugotovljenih arheoloških arealov. S pomočjo dokumentiranja in ovrednotenja površinskega arheološkega zapisa smo želeli zaslediti meje najdiščnega kompleksa oziroma (če bi narava podatkov tolikšno natančnost dopuščala) poselitvenih območij v posameznih arheoloških obdobjih.

3. METODOLOGIJA

Cilji, ki smo si jih zastavili, so zahtevali dokaj veliko natančnost dela oziroma visoko resolucijo podatkov. V ta namen smo se odločili za izvedbo intenzivnega površinskega pregleda njivskih površin oziroma podpovršinskega pregleda na travnikih z zbiranjem in ne le številčnim dokumentiranjem najdb, kar omogoča natančnejše kronološko in funkcijsko vrednotenje v poterenski fazi dela.

Odločili smo se za izvedbo pregleda z uporabo mreže zbiralnih enot velikosti 5 x 5 m. Zaradi poenostavitve delovnega postopka smo vsako zemljiško parcelo obravnavali kot samostojno prostorsko celoto, znotraj katere smo izvedli pregled. Zbiralno mrežo smo vsakokrat navezali na parcelne meje in zato so zbiralne enote imele obliko paralelograma in ne pravilnega kvadrata. Robove in nekatera presečišča mreže smo prostorsko dokumentirali z uporabo elektronskega teodolita, s čimer smo zbiralno mrežo in posamezne enote znotraj nje vpeli v prostor. Obenem nam je to omogočilo tudi matematično izvrednotenje številčnih podatkov o distribuciji najdb v prostoru.

Na travniških površinah smo načrtovali izvedbo podpovršinskega pregleda testnih izkopov v šahovni razporeditvi. Vsak izkop je imel velikost približno 0,5 x 0,5 m, v globino pa je segel le 15–20 cm, tik pod rušo. Tudi v primeru podpovršinskega pregleda smo načrtali mrežo paralelogramov 5 x 5 m, teste izkope pa smo napravili na vsakih 10 m, s 5-metrskim zamikom med posameznimi osmi mreže.

4. ORGANIZACIJSKI OKVIR IN IZVEDBA

Terenski pregled smo načrtovali in izvedli sodelavci Oddelka za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani: doc. dr. Katarina Predovnik, univ. dipl. arheol., asist. Dimitrij Mlekuž, univ. dipl. arheol., in Primož Stergar, absol. arheologije v okviru terenske prakse za študente prvega letnika arheologije.

Delo na terenu je potekalo v dveh etapah, in sicer od 2. 10. 2002 do 8. 10. 2002 ter od 15. 4. do 24. 4. 2003. V prvi etapi je sodelovalo 21 študentov-zbiralcev, v drugi pa 22.

Pregledane so bile naslednje parcele, vse k. o. Zagorica (priloga 2):

- oktobra 2002: parc. št. **146** (8. 10. 2002), **191** (4. in 5. 10. 2002), **845/1** (7. 10. 2002), **900** (severni del; 7. 10. 2002), **901** (5. in 7. 10. 2002), **908/1** (2.–4. 10. 2002), **908/2** (4. 10. 2002), **909** (2. 10. 2002), **910** (2. 10. 2002);
- aprila 2003: parc. št. **153** (15. in 17. 4. 2003), **155** (17. 4. 2003), **159/1–2** (22. 4. 2003), **160** (zahodni del; 24. 4. 2003), **162** (24. 4. 2003), **163** (24. 4. 2003).

Pri izbiri parcel, ki smo jih pregledovali, smo bili omejeni z dostopnostjo in stanjem vidnosti površin; jeseni 2002 je spravilo koruze zaradi deževnega poletja zamujalo, zato bile nekatere njive še nedostopne. Na drugi strani so bila žitna strnišča že povsem prerasla s travo in je bila vidnost površine pravzaprav nična. Spomladi 2003 pa nas je ponekod prehitela nagla rast izredno gosto posejanega žita, kar je tudi onemogočalo delo na nekaterih njivah.

Terenskemu delu je sledilo delo v laboratoriju Oddelka za arheologijo. Po prvi etapi je poterenski del raziskave (9.–12. 10. 2002) zajemal zgolj pranje najdb in njihovo številčno dokumentiranje po zbiralnih enotah glede na material. Najdbe smo nato primerno označene shranili v depozitu Oddelka.

Po drugi etapi pregledov je sledil obsežnejši poterenski proces obdelave najdb (7.–22. 7. 2003), ki je obsegal tako čiščenje in dokumentiranje najdb, pridobljenih v drugi etapi pregledov, kakor tudi pregled in kronološko razvrščanje vseh najdb, tudi tistih, ki so bile pridobljene leta 2002.

Številčni podatki o najdbah, razvrščenih glede na material in/ali funkcijo (keramika, kovina, steklo, gradbeni material, kamen, plastika...), pri diagnostičnih skupinah (predvsem keramika) pa tudi časovno (prazgodovina, rimska doba, zgodnji srednji vek, pozni srednji vek in mlajša obdobja), so bili nato vnešeni v računalniško bazo podatkov in pripravljani za prostorsko ovrednotenje v navezavi z geodetskimi informacijami o legi posameznih zbiralnih enot v prostoru.

5. PRELIMINARNI REZULTATI

Z izjemo njiv na območju polja skrajno vzhodno od vasi Zagorica – po ustnih informacijah domačinov so tod z oranjem pričeli šele v dvajsetem stoletju, celo šele po drugi svetovni vojni – so bile koncentracije najdb na celotnem pregledanem območju visoke in razmeroma enakomerne (priloga 3). Povsod je prevladovalo recentno oziroma mlajše (po-srednjeveško) gradivo. Vendar pa so bile v soseščini izkopanih območij prisotne tudi najdbe starejših obdobj, ki potrjujejo obstoj najdiščnih struktur tudi na teh površinah.

Veliko koncentracijo novoveških in domnevno tudi poznosrednjeveških najdb gotovo lahko pripišemo gnojenju, s katerim je na njive prišel tudi najraznovrstnejši gospodinjski odpad. Najdbe starejših obdobj, posebno rimskodobna in zgodnjesrednjeveška (staroslovanska) keramika pa glede na ugotovljeno distribucijo odlikavajo prisotnost najdiščnih struktur pod površino. Seveda je pri tem potrebno upoštevati določeno razpršitev najdb na površju, ki jo povzroča smer oranja ter potek terena s svojo naravno erozijsko smerjo.

Priložena karta distribucij prazgodovinske, rimskodobne in zgodnjesrednjeveške keramike (priloga 4) kaže, katere parcele oziroma predele lahko upravičeno štejemo za ožje območje arheološkega najdišča.

Predstavljeni rezultati še niso dokončni. Natančno prostorsko izvrednotenje kvantificiranih podatkov o pobranih najdbah iz posamičnih arheoloških obdobj znotraj posameznih parcel še ni bilo izvedeno v celoti. Poleg tega je bilo vrednotenje najdb zaradi fragmentarne narave gradiva izredno težavno, zato so določene napake pri časovnih opredelitvah možne. Ko bo zaključena obravnava najdb, pridobljenih pri arheoloških zaščitnih izkopavanjih, bo možno tudi referenčno preverjanje datacij gradiva iz terenskih pregledov, morebiti pa tudi nekoliko večja natančnost datiranja, kar bi omogočilo bolj podroben vpogled v poselitveno zgodovino obravnavanega prostora.

Načrtujemo tudi nadaljevanje terenskih pregledov, ki bi zajeli širšo okolico že pregledanih površin, še nepregledane parcele znotraj deloma že raziskanega območja ter ponovni pregled posamičnih parcel z visokimi koncentracijami arheološko indikativnih najdb.

Bič-Zagorica 2002/2003

Preliminarni rezultati terenskih pregledov

Distribucija prazgodovinske, rimskodobne in zgodnj srednjeveške keramike

